

УДК: 378.1:62:37

©Поплавська М.В.

ТЕОРЕТИЧНА МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ ДО ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНОГО САМОРОЗВИТКУ

Постановка проблеми. При розробці методики формування готовності майбутніх інженерів до професійно-особистісного саморозвитку було застосовано метод моделювання.

Цей метод є інтегративним, він дозволяє об'єднати теоретичне і емпіричне в педагогічному дослідженні, дозволяє досліджувати педагогічні об'єкти у взаємозв'язку і проектувати логічні конструкції, що відображають педагогічне явище в розвитку.

Специфічними особливостями методу моделювання виступають: цілісність вивчення процесу (дозволяє розглядати елементи даного процесу і вивчати зв'язки, які зумовлюють їх взаємодію); можливість вивчення процесу до його здійснення (виявлення негативних наслідків і пошук методів їх усунення до їх реального прояву) [9].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичному обґрунтуванню методу моделювання присвячені роботи С. Архангельського, В. Афанасьєва, Ю. Бабанського, В. Венікова, Б. Глінського, О. Дахіна, Н. Кузьміної, І. Новік, Г. Суходольського, В. Штофф та інших вчених.

Моделювання в педагогіці обумовлено пошуком шляхів удосконалення підготовки фахівців. Зокрема, Ю. Бабанський справедливо відзначає, що моделювання в педагогічних дослідженнях виступає як вища і особлива форма наочності, як засіб впорядкування інформації, що дозволяє більш глибоко розкрити сутність досліджуваного явища [1].

Модель є результатом моделювання і являє собою аналітичний або графічний опис розглянутого процесу – в нашому випадку, формування готовності до професійно-особистісного саморозвитку. Згідно О. Дахіну, модель – це штучно створений об'єкт у вигляді схеми, фізичних конструкцій, знакових форм або формул, будучи подібним досліджуваному об'єкту, відображає і відтворює в більш простому і огрубленому вигляді структуру, властивості, взаємозв'язки і відносини між елементами цього об'єкта [3].

У свою чергу, В. Штофф під моделлю розуміє подумки подану або матеріально реалізовану систему, яка, відображаючи або відтворюючи об'єкт дослідження, здатна замінити його так, що її вивчення дає нам нову інформацію про об'єкт [8].

Постановка завдання. Мета статті полягає розв'язанні проблеми формування готовності майбутніх інженерів до професійно-особистісного саморозвитку та в обґрунтуванні теоретичної моделі її формування.

Виклад основного матеріалу. Моделювання є категорією, яка надає можливість перенесення результатів, отриманих в ході побудови і дослідження моделей, на оригінал. Основний зміст педагогічного моделювання відображається в наступних етапах:

1. Вхідження в процес і вибір методологічних підстав для моделювання, якісний опис предмета дослідження.

2. Постановка завдань моделювання.

3. Конструювання моделі з уточненням залежності між основними елементами досліджуваного об'єкта, визначенням параметрів об'єкта і критеріїв оцінки змін цих параметрів, вибір методик вимірювання.

4. Дослідження валідності моделі у вирішенні поставлених завдань.

5. Застосування моделі в педагогічному експерименті.

6. Змістовна інтерпретація результатів моделювання [2].

Функції моделі полягають у наданні допомоги досліднику в розумінні суті, поясненні досліджуваного процесу, визначенні результатів функціонування і розвитку системи, ілюстрації описуваного процесу, можливості його проектування, оцінки, визначення механізмів управління [7]. Аналізуючи вище сказане, вважаємо, що метод моделювання дозволить нам цілісно вивчити процес формування готовності майбутніх інженерів до

професійно-особистісного саморозвитку, так як ми зможемо побачити не тільки окремі елементи цього процесу, але й розглянути зв'язки між ними з різних сторін.

У створеній нами моделі проектується результат, який існує ідеально, але повинен бути отриманий реально в ході експериментального дослідження.

Дана модель являє собою педагогічну систему, яка цілеспрямована на розвиток внутрішнього світу особистості інженера від сумативного до органічно цілісного стану. Ми розглядаємо її як систему елементів, що відображає структурний взаємозв'язок окремих сторін, що сприяє реалізації завдань ефективної професійної підготовки майбутніх інженерів.

Аналіз педагогічної літератури і досліджень, що відносяться до професійно-особистісного саморозвитку, дозволив нам у цій моделі умовно виділити такі основні блоки: цільовий, змістовно-технологічний, оцінний та результативний (Див. рис. 1).

Цільовий блок моделі представлений єдністю мети, методологічних підходів, принципів навчання і системою завдань.

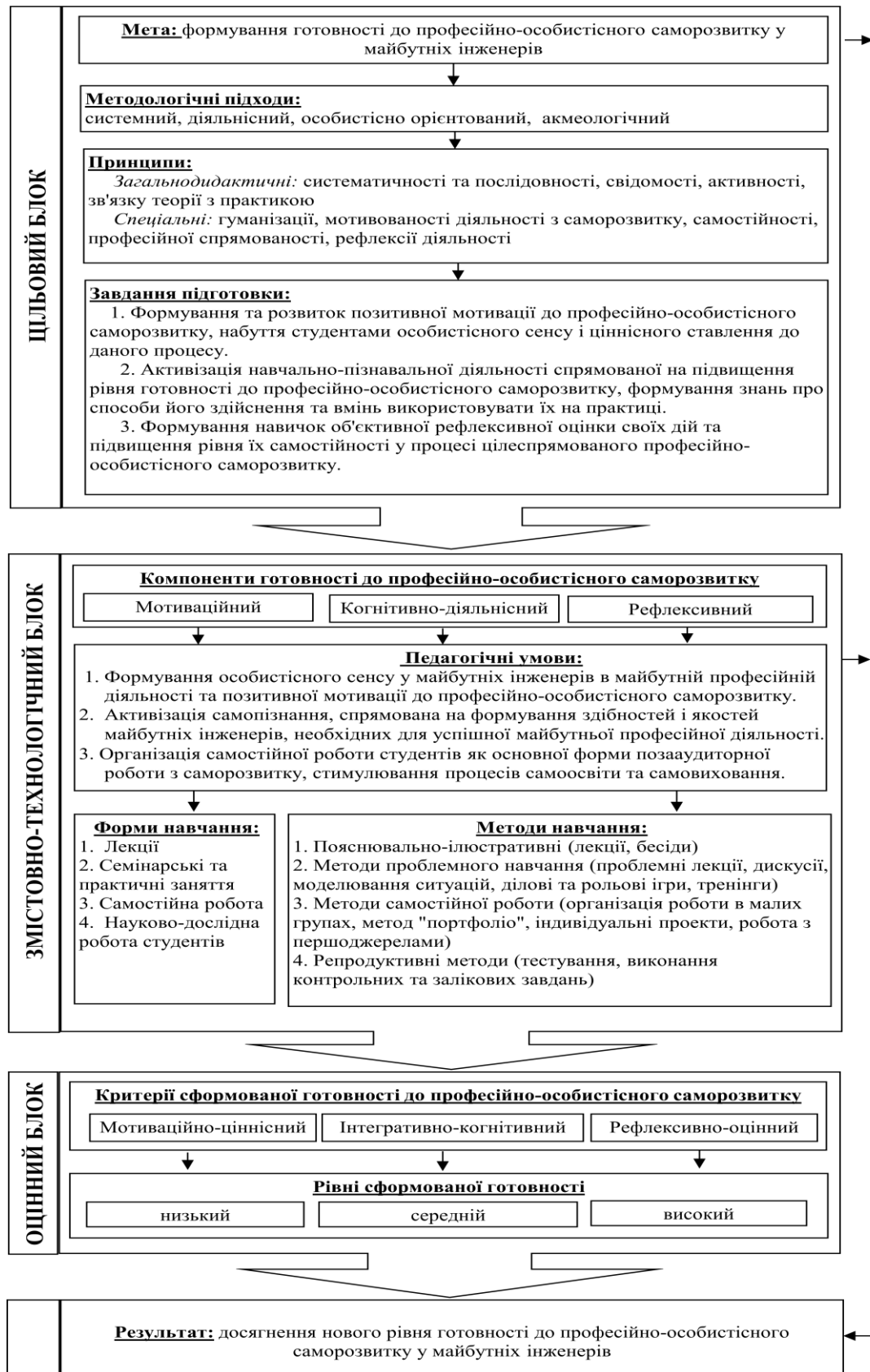


Рис. 1. Модель формування готовності до професійно-особистісного саморозвитку

Постановка мети є найважливішим етапом проектування моделі і створює передумови для об'єднання всіх інших її елементів в цілісну єдність. Метою реалізації запропонованої нами моделі, є формування готовності майбутніх інженерів до професійно-особистісного саморозвитку.

В основу проектування моделі навчального процесу, відповідно до її мети, були покладені методологічні підходи, що відповідають специфіці розв'язуваної проблеми. До таких, на нашу думку, належать:

1. Системний підхід, в контексті якого всі складові навчально-виховного процесу, спрямованого на формування готовності до професійно-особистісного саморозвитку, можна організувати в єдину, оптимально діючу і динамічну систему.

2. Діяльнісний підхід, що дозволяє розглянути досліджуваний процес з урахуванням особливостей спільної діяльності всіх її суб'єктів.

3. Особистісно-орієнтований підхід, у рамках якого буде проектуватися зміст процесу формування в майбутніх інженерів готовності до професійно-особистісного саморозвитку.

4. Акмеологічний підхід, який спрямований на дослідження факторів, умов, критеріїв якості професійної підготовки майбутніх інженерів у ВНЗ, обґрунтування чинників, які мотивують особистість на професійно-особистісний саморозвиток.

Наповнення кожного блоку моделі та їх взаємодія визначаються дією як загальнодидактичних принципів, так і спеціальних, що лежать в основі використовуваних педагогічних технологій.

До загальнодидактичних ми віднесли принципи: *систематичності і послідовності, свідомості, активності, зв'язку теорії з практикою*. Ці принципи по-перше, визначають концептуальні ідеї щодо відбору та структурування змісту професійної підготовки майбутнього інженера під час навчання у технічному університеті, по-друге, забезпечують цілісність реалізації змісту професійної підготовки майбутніх інженерів на освітньо-кваліфікаційних рівнях бакалавра, спеціаліста, магістра, по-третє, детермінують проектування та формування змісту професійної підготовки майбутнього інженера до професійно-особистісного саморозвитку.

До спеціальних принципів ми віднесли принципи: *гуманізації*, який ґрунтується на визнанні особистості найвищою цінністю і полягає в спрямованості навчально-виховного процесу в цілому до людини; *принцип мотивованості діяльності*, тому що у студентів необхідно сформувати мотиваційно-ціннісне ставлення до майбутньої професійної діяльності; *принцип професійної спрямованості*, який передбачає максимальне наближення усіх видів теоретичної та практичної діяльності майбутніх інженерів до специфіки майбутньої професії; *принцип рефлексії діяльності*, який пов'язаний зі здатністю використання знань, навичок в осмисленні та аналізі своєї діяльності; *принцип самостійності* набуває особливого значення в процесі саморозвитку, в умовах швидкого розвитку науки, виробництва, зростання обсягу знань, які повинні постійно оновлюватися. У зв'язку з цим стає актуальним розвиток у студентів навичок самостійного придбання знань і умінь.

Цільовий блок за своїм визначенням включає різноманітні завдання освітнього процесу, спрямованого на формування готовності майбутніх інженерів до професійно-особистісного саморозвитку. До них ми відносимо:

1. Формування і розвиток позитивної мотивації до професійно-особистісного саморозвитку, набуття студентами особистісного сенсу і ціннісного ставлення до даного процесу.

2. Активізація навчально-пізнавальної діяльності спрямованої на підвищення рівня готовності до професійно-особистісного саморозвитку, формування знань про способи його здійснення та вмінь використовувати їх на практиці.

3. Формування навичок об'єктивної рефлексивної оцінки своїх дій та підвищення рівня їх самостійності у процесі цілеспрямованого професійно-особистісного саморозвитку.

Змістовно-технологічний блок містить у собі структурні компоненти готовності майбутніх інженерів до професійно-особистісного саморозвитку, педагогічні умови її формування, а також форми і методи їх реалізації.

У своєму дослідженні ми виділяємо наступні компоненти в структурі готовності до професійно-особистісного саморозвитку: мотиваційний, когнітивно-діяльнісний і рефлексивний.

Мотиваційний компонент структури готовності до саморозвитку визначається системою домінуючих мотивів і цінностей у процесі навчання, що виражають усвідомлене ставлення особистості до цілей діяльності, власного розвитку в процесі її реалізації, забезпечує спрямованість майбутніх особистісних перетворень.

Зміст когнітивно-діялісного компонента включає в себе систему знань, умінь і навичок саморозвиваючої та саморегуляторної діяльності, систему психологічних прийомів, що забезпечують вироблення нових форм поведінки спрямованих на саморозвиток необхідних професійних та особистісних якостей.

Рефлексивний компонент містить у собі аналіз особистістю власної свідомості та діяльності, якому сприяє активізація рефлексивної позиції в саморозвитку. Основою даного компонента є Я-концепція особистості, яка будується на підставі образів «Я-минулого», «Я-справжнього», «Я-майбутнього», зіставлення яких служить своєрідним орієнтиром саморозвитку.

У своєму дослідженні ми виходили з гіпотези про те, що формування готовності майбутніх інженерів до професійно-особистісного саморозвитку у ВТНЗ буде успішним при побудові освітнього процесу відповідно до теоретичної моделі і при створенні в освітньому процесі таких *педагогічних умов*:

1. Формування особистісного сенсу в майбутніх інженерів в майбутній професійній діяльності та позитивної мотивації до професійно-особистісного саморозвитку.

2. Активізація самопізнання, спрямована на формування здібностей і якостей майбутніх інженерів, необхідних для успішної майбутньої професійної діяльності.

3. Організація самостійної роботи студентів як основної форми позааудиторної роботи з саморозвитку, стимулювання процесів самоосвіти та самовиховання.

Основними формами організації навчального процесу спрямованого на формування готовності майбутніх інженерів до професійно-особистісного саморозвитку є лекції, семінарські і практичні заняття, самостійна робота студентів, науково-дослідна робота студентів.

Методи професійного впливу на особистість класифікуються на методи виховання і методи навчання. Як оптимальні системи методів формування готовності до професійно-особистісного саморозвитку ми обрали:

- пояснювально-ілюстративні (лекції, бесіди) – для передачі основного обсягу інформації;
- методи проблемного навчання (проблемні лекції, дискусії, моделювання ситуацій, ділові та рольові ігри, тренінги), які дозволяють студентам під контролем викладачів вирішувати професійні завдання, моделювати конкретні ситуації і отримувати комплекс необхідних умінь і навичок для здійснення процесу саморозвитку та його безпосереднього стимулювання;
- методи самостійної роботи (позааудиторна, організація роботи в малих групах, метод «портфоліо», індивідуальні проекти, робота з першоджерелами та ін.)
- репродуктивні методи (тестування, виконання контрольних та залікових завдань) – для контролю за процесом засвоєння знань, умінь і навичок про принципи і методи професійно-особистісного саморозвитку.

Описані методи в нашому дослідженні виступають як певним чином впорядковані процеси діяльності з формування всієї сукупності структурних компонентів готовності, в

рамках навчально-виховного процесу і в умовах саморозвитку особистості. Зазначені форми та методи навчання забезпечать наповнення навчальної діяльності майбутніх інженерів особистісним сенсом і визначають оптимальну ступінь їх активності.

Оцінний блок моделі представлений критеріями сформованості, а також рівнями готовності майбутніх інженерів до професійно-особистісного саморозвитку. Для оцінки сформованості готовності майбутніх інженерів до професійно-особистісного саморозвитку, ми виділяємо такі критерії: мотиваційно-ціннісний, інтегративно-когнітивний, рефлексивно-оцінний.

Прояв знань і навичок саморозвитку у різних студентів виявляється в різному ступені сформованості перерахованих нами критеріїв готовності, що дозволяє говорити про різні рівні готовності майбутніх інженерів до професійно-особистісного саморозвитку. У своєму дослідженні ми виділяємо такі рівні готовності: низький, середній і високий.

Низький рівень сформованості готовності відображає такий стан, при якому функціонують лише окремі її компоненти, відсутня методика застосування знань і вмінь на практиці, в наявності слабка націленість на оволодіння умінням переносити знання про професійно-особистісний саморозвиток на різні життєві ситуації. Іншими словами система професійно-особистісного саморозвитку перебуває в стадії формування.

Середній рівень передбачає нерівномірну сформованість готовності майбутніх фахівців до професійно-особистісного саморозвитку. Тут спостерігається розвиток окремих її компонентів при наявності тенденції до їх стійкості і взаємозв'язку, ця готовність перебуває на стадії становлення.

Високий рівень готовності майбутнього інженера до професійно-особистісного саморозвитку відрізняється:

- сформованістю цілей, мотивів, потреб як результату усвідомленого вибору майбутнього професійного життя з чітко окресленими мотивами професійно-особистісного саморозвитку;
- стійким інтересом до майбутньої професії, впевненістю в необхідності постійного професійного зростання;
- достатністю знань щодо способів самоконтролю та саморегуляції, самоврядування свого розвитку;
- високим рівнем здатності до рефлексії, адекватною самооцінкою, впевненістю в собі та високою самоефективністю.

Усвідомлюючи свій рівень готовності до професійно-особистісного саморозвитку, майбутній фахівець повинен прагнути його підвищити. Він має можливість коригувати процес власного саморозвитку шляхом розроблення та втілення індивідуальної програми професійно-особистісного саморозвитку.

Результативний блок моделі містить у собі очікуваний результат підготовки: досягнення нового рівня готовності до професійно-особистісного саморозвитку. Таким чином, результат відображає стан, який має бути отримано в процесі впровадження в процес навчання запропонованої моделі та комплексу педагогічних умов. Слід зазначити, що між усіма блоками моделі існує зворотній зв'язок, який дозволяє, ґрунтуючись на отриманих результатах, вносити зміни до змісту, форм і методів навчання.

Висновки. Таким чином, процес професійно-особистісного саморозвитку майбутніх інженерів у період його професійної підготовки має свої особливості. Він відбувається за умов навчальної діяльності, яка регламентується системою вимог із боку викладачів та навчальних програм. Саморозвиток має бути усвідомленим, цілеспрямованим самовдосконаленням, самозмінною з метою досягнення високих результатів у майбутній професійній діяльності.

Використання методу моделювання при формуванні готовності до професійно-особистісного саморозвитку сприятиме позитивній динаміці її рівня в майбутніх інженерів. Завдяки цьому, мета створення та впровадження моделі буде реалізована.

Перспектива подальшого дослідження полягає в експериментальній перевірці ефективності запропонованої теоретичної моделі та комплексу педагогічних умов формування готовності майбутніх інженерів до професійно-особистісного саморозвитку.

Список використаних джерел

1. Бабанский Ю.К. Оптимизация процесса обучения: общедидактический аспект / Ю.К. Бабанский // Избранные педагогические труды. – М.: Педагогика, 1989. – 124 с.
2. Богатырев А. И. Теоретические основы педагогического моделирования: сущность и эффективность [Электронный ресурс] / А. И. Богатырев, И. М. Устинова. – Режим доступа: http://www.rusnauka.com/SND/Pedagogica/2_bogatyrev.
3. Дахин А.Н. Педагогическое моделирование: сущность, эффективность и ... неопределенность / А. Н. Данин // Теория и практика образовательной технологии. – М.: НИИ школьных технологий, 2004. – С. 65–93.
4. Загвязинский В. И. Моделирование в структуре социально-педагогического проектирования / В. И. Загвязинский // Моделирование социально-педагогических систем: материалы региональной научно-практической конференции (16–17 сентября 2004 г.) / гл. ред. А. К. Колесников; отв. ред. И. П. Лебедева. – Пермь: Перм. гос. пед. ун-т, 2004.
5. Зязюн И. А. Интеллектуально творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти / І. А. Зязюн // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи; за ред. І. А. Зязюна – К.: Віпол, 2000. – 636 с.
6. Моделирование воспитательного процесса / Н.М. Борытко, Т. В. Воронцова, П. П. Герасев [и др.]; под ред. В. А. Пятина // Воспитательная деятельность: методология, содержание, технологии. – Астрахань: Изд-во АГПУ, 2001. – 532 с.
7. Москалева А. С. Модель процесса формирования готовности к здоровьесберегающей деятельности у будущих социальных педагогов / А. С. Москалева // Профессиональное образование. Столица. – 2010. – № 4. – С. 45.
8. Штофф В.А. Моделирование и философия / В. А. Штофф. – М.; Л.: Наука, 1986. – 302 с.
9. Янова М.Г. Разработка модели формирования организационно-педагогической культуры будущего учителя / М.Г. Янова // Инновации в непрерывном образовании. – 2011. – № 2. – С. 48–55.

Поплавська М.В.

Теоретична модель формування готовності майбутніх інженерів до професійно-особистісного саморозвитку

У статті описується модель формування готовності майбутніх інженерів до професійно-особистісного саморозвитку. Розкрито зміст її блоків, а саме: цільового, змістовно-технологічного, оцінного та результативного. Розглянуто форми та методи формування готовності, а також компоненти та критерії оцінки її сформованості. Виділені рівні сформованості готовності до професійно-особистісного саморозвитку.

Ключові слова: модель, моделювання, готовність, професійно-особистісний саморозвиток, підготовка майбутніх інженерів, компоненти та критерії готовності, рівні готовності.

Поплавская М.В.

Теоретическая модель формирования готовности будущих инженеров к профессионально - личностному саморазвитию

В статті описується модель формування готовності майбутніх інженерів к професійно - особистому саморозвитку. Розкрито зміст її блоків, а саме: цільового, суттєво - технологічного, оцінювального і результативного. Розглянуті форми і методи формування готовності, а також компоненти і критерії оцінки її сформованості. Виділені рівні сформованості готовності к професійно - особистому саморозвитку.

Ключові слова: модель, моделювання, готовність, професійно - особисте саморозвиток, підготовка майбутніх інженерів, компоненти і критерії готовності, рівні готовності.

M. Poplavska

The Theoretical Model of Formation the Readiness of the Future Engineers to Professional - Personal Self-Development

The formation model of the future engineers readiness to professional-personal self development is described. Content of its units, such as target, substantial-technological, evaluation and effective are disclosed. We consider forms and methods of formation of readiness, as well as components and criteria for evaluation of its formation. The levels of formation of readiness for professional - personal self-development are allocated.

Keywords: model, modeling, readiness, professional - personal self-development, training of future engineers, components and readiness criteria, levels of readiness.

Стаття надійшла до редакції 24.10.2013 р.